Pekka Rantanen
26.4.2021

Lausuntopyyntö koskien: HE 42/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi luonnontuotteita keräävien ulkomaalaisten oikeudellisesta asemasta sekä Harmaan talouden selvitysyksiköstä annetun lain 6 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Kiitän mahdollisuudesta antaa lausunto kyseiseen hallituksen esitykseen. Pidän myönteisenä, että muodostettaisiin lainsäädäntöä, jonka tavoitteena on parantaa luonnontuotteita keräävien ulkomaalaisten oikeudellista asemaa sekä tasapuolistaan luonnontuotekeruualalla toimivien yritysten kilpailumahdollisuuksia, kuten hallituksen esityksen perusteluissa todetaan. Hyvä lähtökohta kyseiselle lainsäädännölle on se, että luonnontuotekeruualan toimijat ja heidän keskeiset tukevat organisaatiot suhtautuvat myönteisesti tähän lainsäädäntöhankkeeseen. Näkemykseni hallituksen esitys ”HE 42/2021 vp” kehittäisi vuodesta 2014 käytössä ollutta aiesopimusmenettelyä, koska lainsäädäntö on luonnonkeruualantoimijoita velvoittavaa ja on myös hyvä, että luonnonkeruualan toimijoiden väliset suhteet perustuvat tämän lain määrittämiin säädöksiin. Määritys yhteistoimintavelvoitteesta lakiehdotuksessa on kannatettava määritys. Vaatimuksen luonnonkeruualan toimijan luotettavuudesta on muotoiltu hyvin ja antaa hyvät mahdollisuudet arvioida luonnonkeruualan toimijoita. Muutoksenhakuprosessit on mielestäni kuvattu selkeästi ehdotetun lain osalta ja tukevat lain toteuttamisen prosessia luonnonkeruutoimijoiden näkökulmasta.

Kieltoa veloittaa kerääjiltä rekrytointiin liittyvistä palveluista voi lähtökohtaisesti pitää myönteisenä asiana sekä vaikuttavan myönteisesti kerääjien ansioihin. Tämä seikka on yksi selkeä muutos aiempaan aiesopimusmalliin verrattuna. Kielto muuttanee kerääjien rekrytoinnin käytäntöjä lähtömaassa, varsinkin sen rahoittamismallin ulottuvuuksia. Siksi on tärkeä seurata sitä, miten ehdotettu lainsäädäntö muuttaa rekrytointitoimintaa. Ehdotettu muutos kuitenkin tulee todennäköisesti korostamaan luonnontuotekeruualan toimijoiden vastuuta rekrytointiprosessista lähtömaissa, ja luultavasti tukee käytäntöjä, joissa luonnontuotekeruualan toimija rahoittaa ulkomailla tapahtuvan rekrytoinnin esimerkiksi palkkaamalla koordinaattorin organisoimaan luonnontuotekerääjien hankkimiseksi Suomeen. Koordinaattorin rooli on muodostunut tärkeäksi luonnontuotekeruualan toiminnassa. Erityisesti thaimaalaisten kohdalla koordinaattorin rooli rekrytointiprosessissa ja siinä tapahtuvassa perehdyttämisessä on ollut tärkeä tekijä keruun organisoimisen kannalta sekä Suomessa parhaimmillaan edistänyt ja kehittänyt keräämistoiminnan organisoitumista ja ammattimaisuutta. Tällä toiminnalla on merkittävä rooli hyvän keruutuloksen saavuttamisen kannalta. On kuitenkin myös tärkeää, että kerääjillä on mahdollisuus myydä keräämänsä luonnontuotteet valitsemalleen taholle, vaikka tällainen toiminta käytännössä voi olla vaikeaa. Tällaisen toiminnan laajamittainen ilmaantuminen voisi olla myös merkki siitä, että kyseisen luonnonkeruualan toiminnassa on epäselvyyksiä ja puutteita. Tämä siksi, että hyvin

toimiva rekrytointi- ja keruuorganisaatio tukee kerääjien mahdollisuuksia hyviin ansioihin, johon liittyy kerääjien tyytyväisyys heidän keräämiensä luonnontuotteiden ostajia kohtaan. On ymmärrettävää, että monet luonnonkeruualan toimijat eivät pidä tästä myyntimahdollisuudesta mutta toisaalta, jos myyntikieltoa oikeasti halutaan, niin silloin luontevin toimintamalli olisi työsuhteen käyttäminen toiminnassa, mikä luonnonkeruualan toimijalla on periaatteessa mahdollinen toiminnan organisoimisen muoto.

Myönteistä on se, että luonnontuotekeruualan toimijat, toimijan lukuun toimivat tahot tai edustajat eivät saa periä korkoja kerääjien kulujen rahoittamisesta, koska velkaantuminen on ihmiskaupan riskitekijä. Mitä paremmin mahdollisia muita ylimääräisiä rekrytointikuluja sekä muita kerääjien matkan rahoittamisen epäilyttäviä käytäntöjä (kuten ylisuuret korot) pystytään estämään lainsäädännön kautta lähtömaassa ja myös seuraamaan ja kartoittamaan kerääjiltä, sitä paremmat ansaintamahdollisuudet kerääjillä on. Tällöin myöskään ala ei houkuttele epärehellisiä toimijoita mukaan toimintaan. On mahdollista, että luonnonkeruualan toimijapiirin ulkopuoliset tahot osallistuvat kerääjien kulujen rahoittamiseen, missä voi ilmetä kohtuuttomia kustannuksia tai korkoja tai muunlaisia hyväksikäytön tapoja. Tiedon kerääminen tällaisesta on tärkeää, jolloin riittävää ei ole vain palautteen kysyminen kerääjiltä kohdistuen luonnonkeruualan toimijoiden toimintaan.

Hallituksen esitys käsittelee myös vaihtoehtoisia tapoja järjestää luonnontuotekeruualan sääntely. Lausuntoa koskeva lakiesitys on mielestäni aiesopimusta parempi malli, koska lakiin sisältyy oikeudellisesti velvoittavia elementtejä. Toisena vaihtoehtona esitetään työsuhdetta. Ehdotuksessa käsitellään varsin seikkaperäisesti työsuhteen toimintaa keskeisessä kilpailijamaassa Ruotsissa, ja siihen liittyvät useat seikat eivät tässä suhteessa tue työsopimusmallia (työsopimus ja viisumivapaus ja muulla perusteella maahan tulevat; työntekijöiden lähettäminen ja palkanmaksun mahdolliset ongelmat lähtömaassa; poimijoiden ansioiden ja tyytyväisyyden pieneminen; agenttien kuluveloituksen lähtömaassa; marjayritysten mahdollinen pyrkimys kiertää velvoitteita; työehtojen valvonnan haasteet). On kuitenkin hyvä, että tätä asiaa on tarkoitus selvittää vielä tarkemmin. Yksi lainsäädännön pyrkimyksiä on parantaa ulkomaalaisten kerääjien ansaintamahdollisuuksia. On mahdollista, että nyt ehdotettu lainsäädäntömalli tukee ansaintamahdollisuuksia paremmin kuin työsuhdemalli.

Satotilanteiden vaihtelu kauden aikana voi muuttaa kerääjien tukikohtien sijaintia. Tämän johdosta voisi olla perustelua edellyttää, että luonnontuotekeruualan toimijalla olisi velvollisuus ilmoittaa työsuojeluviranomaisille myös ajantasainen tukikohtien sijainti, jos muutoksia tapahtuu. Nyt lakiehdotuksessa todetaan, että ”8) ilmoittaa ennalta kerääjien tukikohtien sijainti työsuojeluviranomaisen julkisesti ilmoittamaan osoitteeseen.” Osa lakiluonnosta lausuneista toivat esille, että kerääjien olosuhteiden tarkastelu on osin haasteellista, kun tukikohdissa ei välttämättä ole kerääjiä silloin, kun tarkastustoimintaa

toteutetaan. Siksi olisi hyödyllistä, että tarkastustoimintaa mahdollisuuksien mukaan toteutettaisiin myös kerääjien työskentelytilanteissa ja -aikana. Tämän käsittääkseni mahdollistaa valvontaa koskevan kohdan viitteet työsuojelua koskevaan lakiin (44/2006). En tiedä, että onko aiempi tarkastustoiminta kohdistunut kerääjien tukikohtia edemmäs, joten on mahdollista, että tarkastamista on ulotettu edellä mainittuun toimintaympäristöön. Aiempi aiesopimus määritti TE-toimistolle mahdollisuuden ”leirien toimintatapojen” seuraamiseen, mitä ehdotettu lainsäädäntö ei eksplisiittisesti tuo esille. En tiedä, että pitääkö työsuojeluun liittyvä lainsäädäntö sisällään mahdollisuudet tukikohtien toimintatapojen seuraamiseen. Hyvä, jos se mahdollisuus on olemassa. Työsuojeluun perustuva valvontatoiminta on joka tapauksessa tärkeä ehdotetun lainsäädännön ulottuvuus. Ajantasainen kerääjien ansioiden seurata on hyvä määritys, koska se tukee kerääjien tietoa ansiotilanteesta ja mahdollistaa näin kertyneiden ansioiden seuraamista ja tarkastamista. Yksiselitteisesti myönteistä on myös se, että keräämistulot maksetaan ennen maasta poistumista, koska jälkikäteen näiden suhteen voi helpommin muodostua ongelmia.

Ehdotettu lainsäädäntö poikkeaa merkittävästi aiemmasta aiesopimuksesta kahdessa kohdassa. Aiesopimus määritti luonnonkeruualantoimijan toiminnan perusteella kutsuttavien kerääjien määrän lisäystä (10%) tai vähentämistä (25%), mitä toteutettiin viisumimenettelyssä. Tämä esitys ei pidä sisällään tällaisia näitä toimintaan vaikuttavia määrityksiä. Epäselväksi jää, että miten kutsuttavien kerääjien määriä tämän lain pohjalta jatkossa muodostetaan. Ilmeisesti tätä asiaa määrittää Työ- ja elinkeinotoimiston toimijalle pyynnöstä annettava arvio, jonka tarkoitus jää epäselväksi laissa, että mihin tätä arvioita käytetään. Työ- ja elinkeinotoimiston lausunto (pyydettäessä) edustustolle on varmaankin keskeinen mekanismi, mikä koskee aiemmin viisumimenettelyyn sisällytettyä prosessia. Tässä suhteessa aiesopimus kuvasi ehdotettua lakia tarkemmin toiminnan organisoimisen piirteitä. Aiesopimusta on kritisoitu siitä, että se on ollut hidas reagoimaan epäkohtiin, koska esimerkiksi vaikutus kerääjämäärään on tapahtunut vasta seuraavalla kaudella. Täysin selvää ei ole, että miten ehdotettu lainsäädäntö onnistuu reagoimaan nopeammin erilaisiin mahdollisiin epäkohtiin kuin aiesopimus, ellei kyseeseen tule viranomaisilta tullut kehotus keruukauden aikana, jota käsitellään lain pykälässä 10. Tällaisena lakiehdotus voi toimia aiesopimusta nopeammin ja antaa myös selkeät toimintaa ja sen tarkastamista ohjaavat periaatteet. Selvä muutos on se, että kaikki keruuansiot tulee maksaa ennen kerääjän maasta poistumista. Tämä ei vielä takaa, että keruuansiot ylittävät kerääjälle muodostuneet kulut. Lakiesitys on kuitenkin hyvä siksi, että lakiesityksen perustelut määrittävät luonnontuotekeruualan toimijalle yhteistoimintavelvoitteen sekä lakiesitys sisältää tämän toiminnan seurannan ja valvonnan toimijat sekä näiden toteuttamisen välineet ja tuo esille luonnontuotealan toimijan roolin parhaan mahdollisen keruutuloksen saavuttamiseksi, mikä on selkeästi sidottu valvovan viranomaisen arvioinnin kohteeksi.